

rahlo nakazan, da pomeni le manj pomembno ozadje osrednjima pisateljevima problemoma.

Na splošno je treba Ingoliču priznati, da je z romanom *Pretrgana* naveza spet segel na novo področje in tako spet dodal nov motiv svoji široki pisateljski panorami, in dalje, da je kot nealpinist razmeroma uspešno rešil svojo nalogo, uspešno že s tem, ker je divji naravi kot še vedno pričujoči kategoriji našega življenja znal prisoditi določen pomen, to je pomen razreševanja in očiščevanja. Najbrž bo precej resnice o tem pomenu v besedah, ki jih je Keršič zapisal v spremni besedi in stojijo tudi na ovitku knjige: »V gorskem svetu se razpletajo usode močnih, možatih silakov in nebogljenih rev, trdih značajev in razdvojenih osebnosti, ki prepozno spoznajo svojo nemoč in ki ob neusmiljenem divjanju naravnih sil doživijo svoje očiščenje v prav baladni tragiki svojega nehanja.«

Knjiga je opremljena s fotografskimi posnetki iz gorskega sveta, ki so jih prispevali Jaka Čop, Vanč Potrč, Stane Kvaternik, Marija Rojnik, Vida Strašek, Marjan Keršič-Belač, Janez Korošin in Vlastja Simončič. Tako je knjiga tudi s te strani bogata novost v naši gorski umetnosti.

Jože Šifrer

LJUDSKE PESMI IZ TRŽAŠKE OKOLICE

Pavleta Merkùja pozna slovenska javnost kot enega vidnejših skladateljev moderne smeri. Večina ne ve, da je po študiju tudi slavist in le nekaterim je znana njegova etnografska dejavnost, ki je v zvezi s poklicnim delom na slovenskem oddelku tržaškega radija. Sam vedno poudarja, da mu je narodopisje samo konjiček in se ne more šteti med strokovnjake. Da je ta skromnost nepotrebna, je dokazal s svojim delom. Njegovo spoštovanje do rajnega učitelja in ljubezni do vsega ljudskega,

zlasti na rodnem Tržaškem, sta mu dala kljub vsemu pogum, da se je lotil kočljive in nikakor ne lahke naloge — objave Grbčevih pesemskih zapisov. Knjigo z naslovom: *Ivan Grbec, Ljudske pesmi. Uredil Pavle Merkù*, je izdalo Založništvo tržaškega tiska in se je pravkar pojavila na knjižnem trgu. Obsega 15 strani uvoda, 144 strani gradiva in 9 strani kazala. Osnutek za platnice je izdelal Klavdij Palčič. Malce nenavaden je za tako delo — na rumenkasti podlagi so raztresene rjavkaste krpice pletenine, čeznje pa položen rdeč napis —, sicer pa po svoje domiselni (tudi verzi se »spletajo« in »prepletajo« v pesmih) in učinkuje vsekakor čedno. Na zavihku platnic je Grbčeva fotografija in kratak življenjepis.

Kdor pozna Štrekljevo zbirko slovenskih pesmi in je morda iskal primere iz tržaške okolice, je med imeni zapisovalcev gotovo opazil tudi Grbčevo. Njegovi zapisi so objavljeni v 4. knjigi Štrekljeve zbirke, med stanovskimi, otroškimi in šaljivimi, vsega 28 primerov. Grbec je prepis svoje zbirke poslal Štreklju leta 1910. Zato so ostale neobjavljene vse tiste pesmi, ki spadajo v dotlej izšle vsebinske skupine. Štrekelj je pač računal na dodatek, v katerem bi izšlo gradivo ki ga je dobival med izhajanjem zbirke, vendar je njegova smrt in pozneje prva svetovna vojna to prepečila. Gradivo je ostalo v Štrekljevi zapuščini, ki jo hrani Inštitut za slovensko narodopisje (tak je pravi, uradni naslov ustanove, ki jo Merkù) na str. 8 uvoda imenuje kar po domače »Etnografski institut«).

Da se ni po Grbčevi smrti P. Merkù lotil urejanja njegove umetniške zapuščine, bi se nemara uresničile napol šaljive, napol trpke besede iz Grbčevega pisma Štreklju, ko mu je poslal prvi del zbirke. Obljubil mu je namreč poslati »tudi melodije, katere se mi je posrečilo zapisati v nadi, da jih porabite za matico ali pa za tisto zbirko, ktera bo izšla čez nekaj (sto) let na stroške države.« Tako pa smo lahko resnično

veseli, da je Grbčevo zbirateljsko delo postalo dostopno javnosti in v knjižni obliki dobilo dostojno priznanje.

Urednik je v uvodu najprej predstavil oba rokopisna zvezka Grbčevih zapisov, opisal njegovo zbiranje in ponahtisnil spremni pismi Štreklju. Sledi nadroben opis zbirke, iz katerega izvemo, kdaj, kje in od koga je Grbec zapisal pesmi. Vsa zbirka obsega 194 pesmi z 69 napevi, 22 pregovorov, 10 izrekov, 39 metafor, čez 30 narečnih izrazov in je torej resnično »najtehtnejši prispevek Trsta in širše tržaške okolice slovenski etnografiji in etnomuzikologiji«, kot jo ocenjuje urednik. Uvod zaključuje urednikovo pojasnilo, po kakšnih načelih je gradivo pripravil za objavo in kako ga je razvrstil. Večino zapisanih pesmi je Grbec poznal od doma in jih — kot pravi sam — »posnel deloma po samem sebi, deloma po petju svoje matere, očeta in sestre«. Manjše število so mu zapeli: beračica s Škofij, starka iz Ščedne, deček iz Vipave pa še žena iz Postojne. Za vse te je znano ime in datum zapisa. Kakšnih 30 pesmi je brez podatkov. Očitno je Grbec zapisoval priložnostno, ne pa načrtno. Zato je urednik ravnal smiselno, ko je gradivo razvrstil po pevcih, se pravi po krajih zapisa, ne pa po vsebini ali kako drugače. Pod vsako pesem je pripisal morebitne Grbčeve opombe, ustrezno število iz Štrekljeve zbirke, če je bil zapis objavljen oz. če je našel pri Štreklju varianto, podatke, ki mu jih je povedala Grbčeva sestra, ter dodal še svoja dognanja. Povsod je vestno ohranil izvornik, tako da je gradivo znanstveno neoporečno in je knjiga za strokovnjaka enako dragocena kot za ljubitelja. V kazalu navaja pesmi po začetkih besedila, v oklepaju pa je ustrezen naslov iz Štreklja in je poznavalcu takoj jasno, za katero pesem gre. Pri pregovorih in rekih bi bil načelo dosledne zvestobe izvorniku lahko malo prekršil in v primerih, ki vsebuje rimo, besedilo razdelil na verze. Rimanje je v tej

zvrsti ljudskega izročila stilistična značilnost, ki jo velja tudi prikazati. Ponekod bi si želeli še kakšno pojasnilo narečnih izrazov, zlasti kjer je zaradi pisave vokalov in diftongov običajna podoba besede zakrita. Če je zbirka namenjena vsem Slovencem — in to gotovo je! — potem je treba vsekakor upoštevati, da so primorska narečja mnogim dokaj oddaljena.

K posameznim pesmim bi se dalo še kaj povedati. Če bi npr. pri št. 3 (str. 19), k pesmi o mojškri, ki je zaspala pod pomarančo, urednik povedal, da je edini doslej znani zapis pri Štreklju iz trnovske okolice na Notranjskem, namesto da navaja samo njegovo število, bi škofijska varianta ne bila videti tako izjemna, nekam izgubljena, marveč kot morebitna ostalina širšega zahodnoslovenskega izročila.

Pesem o deklici, ki jo mladenič spravi v samostan (št. 4, str. 20), ni taka redkost, kot domneva urednik glede na to, da je ni zasledil pri Štreklju. Arhiv Glasbeno-narodopisnega instituta v Ljubljani ima vsebinsko popolnejše variante iz skoraj vseh slovenskih pokrajin in je najstarejši zapis prav Kokošarjev iz Podmelca pri Tolminu (iz leta 1882), torej s Primorskega.

Pesem št. 45 (str. 49) ni varianta ljubezenska »Nezvesto dekle — roža brez duha« (št. 2127 pri Štreklju), kot misli urednik, marveč neke druge, katere odlomek je sicer med vojaškimi pri Štreklju (št. 7005), a je v resnici ljubezenska, nastala po nemški baladi »Der eifersüchtige Knabe«.* Medtem ko izzvenijo druge slovenske variante, ki jih ni malo, fantovsko prešerno, pa ščedenska Grbčeva varianta vsaj nakazuje tragični konec, kot ga ima nemški izvornik. Za raziskovalca vsekakor pomembna najdba.

Št. 49 (str. 53) po besedilu ni samo ljubezenska, kakor meni P. Merku, ko

* Prim. moj članek »Po polju že rožce cvetejo...« v Muzikološkem zborniku III, Ljubljana 1967, 113—121.

pravilno navaja varianto iz Štreklja, marveč se začenja z besedilom mrliške pesmi »Le padaj, dež, mene ne boš močil več« (Štrekelj, št. 6269—6270), ki je bila doslej znana le z Dolenjskega. Torej spet zanimivost, ki daje Grbčevi zbirki večji mik.

K št. 78 »Če lejdih stara umrjem« (str. 72) bi veljalo pripomniti, da je po besedilu varianta mrliške »Rasti, rasti, rožmarin« (Štrekelj št. 6250—6268), št. 91 (str. 82) »Ura je bila pounoči«, ki jo je Grbec označil za »mrtvaško«, pa ima pri Štreklju variante med božičnimi z naslovom »Prva je ura te noči« (št. 4869—4879).

Št. 194 (str. 146) je odlomek pripovedne pesmi »Draži je brat od ljube-ga« (Štrekelj 711—714), ki se navadno začne z verzom »Dekle je prala srajci dve«, tu pa je prvi verz »Tam na oni stran vode«.

Da bi urednik prikazal celotno Grbčevo zbirateljsko delo, je objavil kot dodatek še 5 pesmi, ki jih je Grbcu zapela Slovenka v Zagrebu, najbrž Štajerka, v letih, ko je živel na Hrvaškem. V opombah k tem zapisom se je uredniku vrnila napaka: št. 4 (str. 159) ni

mrliška »Snoči okoli enajste ure« (Štrekelj 6368—6400), pač pa pripovedna, »exempel« »od ene bogate dekelce, katera se je v božjih vežah nasramnu zadržala«; domnevno najstarejšo varianta, zapisano ob koncu 18. stol., je objavil Glonar v Starih žalostnih (Ljubljana 1939, 198).

Navedene drobne pomanjkljivosti seveda nikakor ne zmanjšujejo vrednosti dela in pomembnosti zbirke. Ne samo, da je lepa oddolžitev slovenskemu kulturnemu delavcu, marveč tudi resničen prispevek k spoznavanju našega pesemskega izročila iz krajev, ki so bili zaradi političnih meja dolgo nedostopni raziskovalcu iz osrednje Slovenije. Uredniku P. Merkušju gre vse priznanje, da se je kljub pomislekom o svoji strokovnosti pogumno odločil za objavo Grbčevih zapisov. Iskreno želimo, da bi mu bilo mogoče kmalu objaviti tudi svoje zapise oz. posnetke iz Beneške Slovenije, saj je prav pomanjkanje zbirk avtentičnega gradiva ena od bolečih točk slovenskega glasbenega narodopisja.

Dr. Zmaga Kumer

Poročamo — glosiramo

NAŠ VESELI TRENUTEK V KULTURI

Vse več je znamenj, ki potrjujejo, da nas je obšla nekakšna računska mrzlica, megli se nam že od samih števil in podatkov, treba je — se nam zdi — potegniti črto in ugotoviti, kje pravzaprav smo, kaj smo — trideset let po začetku naše revolucije, četrto stoletja po osvoboditvi, v letu 1971 v Evropi in svetu ter seveda v Jugoslaviji v trenutku, ko skušamo v njenem okviru postaviti na noge (prvič ali drugič?) slovensko državo.

Osnovna ugotovitev, ki se nam pri tem ponuja, je občutek nekakšne ne-

lagodnosti, kot da je med nami nekaj narobe, nekaj, kar sicer ni od danes, le da to zdaj jasneje zaznavamo in zato tudi čutimo večjo potrebo, da stvarem — kot pravimo — vendarle pogledamo v obraz in si v obraz tudi povemo, kar nam pravzaprav gre: da tako ne moremo več naprej.

Res, zdi se mi, da gre prav za ta ali podoben občutek: TAKO NE MOREMO VEČ NAPREJ. Ta občutek pa skriva v sebi vso grenkobo nemoči, iz katere je mnogo lažje gledati nazaj in videti, kaj vse je bilo doslej narobe, kakor začrtati uspešnejšo pot v prihodnost. Z rahlo metaforo bi lahko dejali: